

Corruptiebestrijding in de praktijk

Geert Vermeulen

Met de FIFA-zaak staat de bestrijding van corruptie weer uitgebreid in de belangstelling. En wederom blijkt dat de arm van de Amerikaanse autoriteiten lang is. Dat zou voor de Nederlandse compliance officer geen verassing meer mogen zijn. Wel is het verassend dat er vanuit deze zaak links naar Nederland blijken te zijn. Mede daardoor doet de FIFA-zaak mij denken aan de Shot-Show case¹ van enkele jaren geleden, waarbij bij mij de vraag rees of de FIFA-zaak wel succesvol kan worden afgesloten door de Amerikaanse justitie. In onderstaand artikel werk ik dat verder uit. Tot slot volgen nog enkele woorden van advies voor de Nederlandse compliance officer, als opmaat voor een serie artikelen over het tegengaan van corruptie.

De Verenigde Staten als politieman van de wereld

Voorafgaand aan het congres van de FIFA eind mei jl. werden in Zwitserland negen functionarissen van de FIFA gearresteerd op aandringen van de Amerikaanse autoriteiten. Waarschijnlijk heeft men gewacht tot dit congres, zodat alle negen functionarissen min of meer tegelijkertijd op dezelfde locatie gearresteerd konden worden in de nabijheid van de internationale pers. Naar verwachting zal Zwitserland de verdachte FIFA-bestuurders uitleveren aan de Verenigde Staten. Daarnaast zijn er vijf medewerkers van sportmarketingbedrijven gearresteerd. Wie de Amerikaanse media een beetje gevolgd heeft zal het triomfantisme van de Amerikanen niet ontgaan zijn. 'Soccer' interesseert de Amerikanen maar matig. Maar blijkbaar waren de voetbalminnende landen niet in staat om de corruptie binnen de FIFA te bestrijden en had men de Verenigde Staten, de politieman van de wereld, nodig om die corrupte bende bij de FIFA op te rollen. Of had Europa gewoon de moed niet om dat te doen?

Overigens werd, ondanks alle commotie, de heer Blatter op het bewuste FIFA-congres alsnog herkozen tot voorzitter, wat toch ook te denken geeft over hoe men buiten de westerse wereld tegen het gedrag van de

FIFA-bestuursleden aankijkt. Vladimir Poetin, de president van Rusland, gaf als reactie: *'This is yet another blatant attempt [by the United States] to extend its jurisdiction to other states (...) those officials are not US citizens. If something happened it was not in the US and it's nothing to do with them.'*² Ongetwijfeld zullen velen dit sentiment met de heer Poetin delen. Maar mogelijk speelt bij hem ook mee dat, als de hele beerput open zou gaan, de toewijzing van het WK in 2018 aan Rusland nog wel eens in gevaar zou kunnen komen.

Een bijzonder interessant aspect aan de FIFA-zaak is dat de Amerikaanse autoriteiten al enige tijd gebruik bleken te maken van een infiltrant. Chuck Blazer, de voorzitter van de CONCACAF, de voetbalbond van Noord- en Centraal Amerika en het Caraïbisch gebied, was een geheime schikking overeengekomen met de Amerikaanse autoriteiten. In 2011 was hij gearresteerd in zijn favoriete restaurant in New York. De voornaamste aanleiding voor zijn arrestatie was dat hij als Amerikaan, ondanks een extravagante levensstijl, geen cent belasting bleek te

¹ Deze case wordt verder in het artikel uitgebreid beschreven.

² Zie: www.theguardian.com/football/2015/may/28/vladimir-putin-fifa-united-states-meddling

betalen³. Onder dreiging van een mogelijke gevangenisstraf van vijftien jaar besloot hij te bekennen en volledig mee te werken met justitie. Zo heeft hij bekend geld te hebben geaccepteerd in verband met de toewijzing van het WK in 1998 aan Frankrijk en het WK van 2010 aan Zuid-Afrika.⁴ Als onderdeel van de schikking is zijn gevangenisstraf kwijtgescholden maar hij zal wel een boete van US\$ 2,5 miljoen moeten betalen en mogelijk nog meer in de toekomst.⁵ En hij heeft dus opgetreden als infiltrant, voorzien van af luisterapparatuur.

Nederlandse betrokkenheid?

De Nederlandse voetbalbond KNVB had zich al uitgesproken tegen het aanblijven van Blatter als FIFA-voorzitter. Al geruime tijd hangt er een geur van corruptie rond de FIFA. Dit lijken praktijken waar we in Nederland wars van zijn. Desalniettemin zijn er in deze kwestie enkele links naar Nederland naar boven gekomen.

Eén van de zaken die door de Amerikaanse SEC wordt onderzocht betreft een tienjarig sponsorcontract van US\$ 160 miljoen, afgesloten door 'sportkleding bedrijf A' in 1996. In de aanklacht wordt dit bedrijf niet bij naam genoemd, maar volgens sommigen lijkt het beschreven geval wel heel erg op de sponsordeal van het Braziliaanse voetbalelftal met Nike in de jaren 90. Dit zou door anonieme bronnen zijn bevestigd.⁶ Deze sponsordeal is destijds door het Europese hoofdkantoor van Nike in Hilversum uitonderhandeld en in New York getekend. Daarbij zou Nike US\$ 30-40 miljoen hebben overgemaakt aan het Braziliaanse sportmarketingbedrijf Traffic voor bemiddelingsdiensten.⁷ Traffic zou vervolgens (een deel

van) dit bedrag hebben doorbetaald aan functionarissen van de Braziliaanse voetbalbond. Zo zou de voorzitter van de Braziliaanse voetbalbond, Ricardo Teixeira, ongeveer de helft van het bedrag hebben gekregen.⁸ Cees van Nieuwenhuizen, die het sponsorcontract namens Nike Europa ondertekende, laat in een reactie in het NRC Handelsblad weten: *'Ik heb begrepen dat Nike volledig meewerkt aan een kennelijk onderzoek van de FBI. Het lijkt mij niet verstandig om daar als inmiddels pensionado tussendoor te fietsen.'* Volgens het NRC Handelsblad zette Van Nieuwenhuizen in de jaren 90 Nike op de kaart als voetbalmerk door sponsordeals te sluiten met de Brazilianen. En ook met de KNVB. Later werd hij zaakwaarnemer van (oud) bondscoach Guus Hidding.⁹ De heer Van Nieuwenhuizen is dus een bekende van de KNVB.

Het Braziliaanse sportmarketingbedrijf Traffic wordt in de aanklacht van de Amerikaanse autoriteiten er ook van beschuldigd dat het FIFA-officials, met name in Zuid- en Centraal Amerika, heeft omgekocht om de tv-rechten van voetbaltoernooien op exclusieve basis te mogen verkopen. De CEO van het bedrijf, José Hawilla, heeft als één van de eersten bekend bij de Amerikaanse autoriteiten en is schuldig bevonden aan afpersing, samenzwering, witwassen en valsheid in geschrifte. Hij moet US\$ 151 miljoen betalen en er hangt hem nog een mogelijke gevangenisstraf tot twintig jaar boven het hoofd.¹⁰

Eén van de links naar de Verenigde Staten was dat Traffic dochterbedrijven in Florida had. Uit onderzoek van het AD in juli dit jaar bleek dat Traffic, samen met het Argentijnse bedrijf Torneos, een brievenbusfirma in Scheveningen heeft, te weten Torneos & Traffic Sports Marketing BV.¹¹ De Amerikaanse justitie vermoedt dat miljoenen dollars via brievenbusfirma's over de hele

3 Zie: www.nydailynews.com/sports/soccer/soccer-rat-ex-u-s-soccer-exec-chuck-blazer-fbi-informant-article-1.1995761

4 Zie www.theguardian.com/football/2015/jun/15/chuck-blazer-fifa-ban-undercover-back-taxes-plea-deal. In het vervolg ga ik verder niet in op de corruptie rond de toewijzing van WK's, ondanks dat dit in de aanklacht van de Amerikaanse autoriteiten ook aan de orde komt.

5 Zie: www.ctvnews.ca/sports/ex-fifa-exec-chuck-blazer-agreed-to-act-undercover-for-u-s-prosecutors-1.2424136

6 Zie CNBC.com: www.cnbc.com/2015/07/18/us-sec-launches-civil-probe-into-fifa-bribery-case-report.html

7 Zie: 'Nike-kantoor Hilversum genoemd bij FIFA-fraude', NRC Handelsblad, 9 juni 2015, blz. 2 en fd.nl/ondernemen/1107145/sponsordeal-nike-in-brazilië-vannederlands-brein-allang-omstreden

8 Zie: epoca.globo.com/tempo/noticia/2015/05/contrato-cbf-nike-rendeu-us-15-milhoes-em-propina-teixeira.html en fd.nl/ondernemen/1107145/sponsordeal-nike-in-brazilië-vannederlands-brein-allang-omstreden, alsmede de aanklacht van de Amerikaanse autoriteiten.

9 Zie: 'Nike-kantoor Hilversum genoemd bij FIFA-fraude', NRC Handelsblad, 9 juni 2015, blz. 2.

10 Zie: money.cnn.com/2015/05/27/news/companies/fifa-bribes

11 Zie het AD: www.ad.nl/ad/nl/6148/Fifa/article/detail/4103953/2015/07/20/Nederlandse-link-met-FIFA-schandaal.dhtml

wereld zijn weggesluisd en voert samen met de Zwitserse autoriteiten een groot onderzoek uit bij de betrokken banken naar het witwassen van de gelden die door corruptie zijn verkregen.¹² Mogelijk heeft deze Nederlandse brievenbusfirma hierbij ook een rol gespeeld, maar daar is vooralsnog geen bewijs voor. De Nederlander Maarten van Genuchten is op papier bestuurder van Torneos & Traffic Sports Marketing BV. Hij wilde niet reageren tegenover het AD.¹³

Het Argentijnse bedrijf Torneos wordt van vergelijkbare praktijken verdacht als Traffic. De Argentijnse manager van Torneos, de heer Alejandro Burzaco, heeft zichzelf in juni vrijwillig gemeld bij de autoriteiten in Italië, naar aanleiding van een opsporingsverzoek door de Amerikaanse autoriteiten. Hij wacht nu op het uitleveringsverzoek van de Amerikanen en leeft tot die tijd onder huisarrest. Burzaco wordt inmiddels ook onderzocht door de Argentijnse belastingdienst wegens mogelijke belastingontduiking.¹⁴

Het is inmiddels wel duidelijk dat de Amerikanen in de FIFA-zaak samenwerken met een groot aantal andere overheden. In bovenstaand verhaal kwam de samenwerking met de Zwitserse, Braziliaanse, Argentijnse en Italiaanse autoriteiten al naar voren. Zou men inmiddels ook samenwerken met de Nederlandse justitie?

Een echo uit het verleden

Ik zie een aantal gelijkenissen tussen de FIFA-zaak en een zaak die een jaar of vijf geleden speelde. Ook daar arresteerden de Amerikaanse autoriteiten een groot aantal mensen tegelijk, voorafgaand aan een evenement, in het bijzijn van de internationale pers, in nauwe samenwerking met buitenlandse autoriteiten. Ook werd een infiltrant gebruikt – een spijtoptant, uitgerust met afluisterapparatuur – om corrupte praktijken te bestrijden. En er was een link naar Nederland.

In januari 2010 arresteerden de Amerikaanse autoriteiten eenentwintig mensen in Las Vegas tijdens de Las Vegas Shot Show, een jaarlijks terugkerende wapenbeurs. De arrestanten kwamen uit drie verschillende landen, maar de Amerikaanse autoriteiten hadden gewacht totdat de beurs zou beginnen en alle verdachten in Las Vegas waren gearriveerd, zodat men iedereen tegelijkertijd kon arresteren voor de ogen van de aanwezige internationale pers. Een tweeëntwintigste verdachte werd op hetzelfde moment in Miami gearresteerd.¹⁵ In deze zaak werkten de Amerikaanse autoriteiten samen met de autoriteiten in het Verenigd Koninkrijk.

Ook in dit geval was er sprake van een infiltrant. Richard Bistrong, de voormalige vicepresident internationale verkoop van Armor Holdings, was als onderdeel van een schikking gaan samenwerken met de Amerikaanse autoriteiten en had een undercoveragent geïntroduceerd aan zijn concullega's.¹⁶ Deze undercover agent, die was uitgerust met afluisterapparatuur, deed zich voor als een ambtenaar uit Gabon die tegen betaling in staat zou zijn om opdrachten in Gabon te garanderen aan de wapenleveranciers. Diverse wapenbedrijven haptten toe, met de arrestaties in Las Vegas als gevolg. Echter, waar enkele bedrijven en individuen al bezig waren om te schikken met de autoriteiten, liet een aantal andere individuen de zaak voorkomen.

De Amerikaanse rechtbank oordeelde in dit geval dat er geen sprake was van omkoping volgens de Amerikaanse Foreign Corrupt Practices Act (FCPA). Immers, er werd geen buitenlandse ambtenaar omgekocht, alleen een Amerikaanse agent die zich voordeed als een buitenlandse ambtenaar en wel erg actief bezig was geweest om omkoping uit te lokken. Ook werden vraagtekens gezet bij de rol van de heer Bistrong, die het vooral om strafvermindering te doen zou zijn.¹⁷ Wat begon als een showcase voor de Amerikaanse justitie werd uiteindelijk een van de zeldzame nederlagen voor deze instantie bij de bestrijding van omkoping.

12 Zie: www.ibtimes.com/fifa-soccer-corruption-scandal-us-inspecting-major-banks-relation-money-laundering-2022653

13 Zie het AD: www.ad.nl/ad/nl/6148/Fifa/article/detail/4103953/2015/07/20/Nederlandse-link-met-FIFA-schandaal.dhtml

14 Zie: www.buenosairesherald.com/article/191207/after-detention-torneos-burzaco-granted-house-arrest-in-italy

15 Zie: www.fcablog.com/blog/2010/1/21/big-shot-in-vegas.html

16 Zie bijv.: www.fcablog.com/blog/2010/9/16/key-witness-in-shot-show-case-pleads-guilty.html

17 Zie: www.fcablog.com/blog/2011/7/10/feds-should-forget-the-shot-show-defendants.html

Het is vanuit Nederlands perspectief bijzonder dat corrupte praktijken niet worden bestreden met de anti-omkopings- wetgeving.

Uiteindelijk is de heer Bistrong de enige die de cel is ingegaan in deze zaak, zo'n veertien maanden in totaal. Inmiddels is hij voorwaardelijk vrij. Hij heeft zijn leven gebeterd, van de nood een deugd gemaakt, en gebruikt zijn verkooptalent nu om zendtijd te krijgen voor zijn levensverhaal. Daarbij geeft hij aan hoe de dagelijkse praktijk van de omkoper (de 'dark side') eruitziet en wat compliance officers kunnen doen om corruptie te voorkomen.

En wat is nu de link met Nederland? Welnu, één van de gevallen waarvoor de heer Bistrong is veroordeeld was de omkoping van de Rotterdamse agent Arie P. in 2002. Uit justitiële documenten blijkt dat de deal via de Arnhemse wapenhandel TBM Muller (een agent/derde partij) liep. Naar verluidt zou de Rotterdamse politieagent voor US\$ 15.000,- een tenderspecificatie voor pepperspray hebben doorgespeeld.¹⁸ Naar aanleiding van het bekend worden van de vermoedelijke omkoping door Pon tijdens de aanbesteding van politieauto's vorig jaar, interviewde De Volkskrant Richard Bistrong en publiceerde het verslag daarvan in de krant van 27 september 2014. Ik heb me er wel over verwonderd dat de omkoper in dit geval is veroordeeld in de Verenigde Staten, maar dat er aan de Nederlandse kant ogenschijnlijk niemand is vervolgd. Althans, de Nationale Politie heeft aan De Volkskrant laten weten dat het Rijksrechercheonderzoek niet tot vervolging heeft geleid.¹⁹

Hoe liggen de kansen voor de Amerikaanse justitie nu?

De eerste ervaringen van de Amerikaanse autoriteiten met het gebruik van een infiltrant bij de bestrijding van corruptie waren dus niet zo positief. En ook in de FIFA-zaak lijkt de kans op vervolging onder de FCPA in eerste instantie niet zo groot. Aangezien sportbestuurders geen ambtenaren zijn, is er geen sprake van omkoping van buitenlandse ambtenaren. Wel kan nog aangevoerd worden dat een bedrijf als Nike blijkbaar onvoldoende controle had over de betalingen aan derde partijen.

Dit kan voldoende zijn om bedrijven, die aan een Amerikaanse beurs staan genoteerd, te vervolgen. Echter, de Nike-zaak is waarschijnlijk verjaard. Uit de aanklacht blijkt dan ook dat de Amerikaanse justitie het dit keer over een andere boeg gooit en andere stukken wet- en regelgeving inzet om de verdachte bestuurders te vervolgen, zoals het tegengaan van misbruik van het Amerikaanse financiële systeem (wire fraud), de anti-witwaswetgeving, de belastingwetgeving en afpersing (racketeering). Immers, zonder de verdachte betalingen hadden de betrokken organisaties waarschijnlijk geen sponsorcontract/uitzendrechten gekregen. De herkomst van de opbrengsten van de corruptie werd versluierd en er is uiteraard ook geen belastingaangifte gedaan over deze opbrengsten. In de aanklacht staan vele transacties expliciet beschreven, inclusief de link naar de Verenigde Staten. Het is overigens zeker niet de eerste keer dat de Amerikaanse justitie andere stukken wetgeving gebruikt om omkoping te bestrijden en de kans op veroordeling van de verdachten lijkt mij onder deze aanpak groot. Desalniettemin is het vanuit Nederlands perspectief toch wel bijzonder dat corrupte praktijken niet met de anti-omkopingswetgeving worden bestreden maar met andere wetgeving.

De heer Blatter komt ogenschijnlijk in het geheel niet voor in de aanklacht. Dat verklaart wellicht waarom hij heeft aangegeven dat 'hij er toch ook niets aan kan doen dat hij moet samenwerken met corrupte bestuurders, die door de nationale voetbalbonden naar voren zijn geschoven?' Dat neemt mijns inziens niet weg dat hij in het verleden wel doortastender te werk had kunnen gaan bij de interne bestrijding van corruptie. Ik ben heel benieuwd hoe deze zaak zich verder gaat ontwikkelen. Wie weet wat er in het verdere verloop nog boven tafel komt.

18 Zie: 'Corruptiespel rond wapens voor Nederlandse politie', De Volkskrant, 27 september 2014, blz. 8/9.

19 Zie: 'Corruptiespel rond wapens voor Nederlandse politie', De Volkskrant, 27 september 2014, blz. 8/9.

Wat zijn de lessen voor Nederlandse compliance officers?

Hieronder probeer ik een aantal lessen te trekken voor Nederlandse compliance officers.

- Ondanks dat de reputatie van Nederland op het gebied van omkoping goed is, zijn wij niet immuun voor corrupte praktijken. Als je de afgelopen jaren de kranten een beetje hebt gevolgd, dan wist je dat natuurlijk al. Zie bijvoorbeeld de ervaringen van Ballast Nedam, KPMG, SBM Offshore, Philips, Shell, Snam-progetti, Rendo, Imtech, de woningbouwverenigingen, NS/Bombardier, Havenbedrijf Rotterdam, etc. Bovenstaand verhaal is opnieuw een illustratie hiervan.
- De arm van de Amerikaanse justitie is lang. Hun opsporingsmethoden gaan verder dan wij in Nederland gewend zijn. Indien omkoping lastig bewezen kan worden, wordt andere wet- en regelgeving ingezet, zoals wetten die belangontduiking en witwassen tegengaan. Al was het maar om bekentenissen aan betrokkenen te ontzutselen, om daarmee weer anderen te vervolgen.
- Voordat je het weet kan je bedrijf genoemd worden in een onderzoek door de Amerikaanse autoriteiten, soms voor praktijken van jaren geleden, die destijds wellicht normaal leken. Mogelijk zijn deze zaken inmiddels verjaard, maar het kan wel je reputatie beschadigen.

Daarom: weet met wie je zaken doet!

- Wie is je klant? Indien je compliance officer bent bij een bedrijf dat brievenbusfirma's ondersteunt, zoals een trustkantoor, dien je te weten wie de ultimate beneficial owners en de directieleden van deze firma's zijn, wat hun reputatie is, wat voor zaken zij doen en wat de waarschijnlijke herkomst van het geld is. De Nederlandsche Bank houdt hier ook steeds scherper toezicht op.
- Welke derde partijen zijn er betrokken bij je business? En waarom? Nike betaalde naar verluidt een groot bedrag aan Traffic om de sponsordeal met de Braziliaanse voetbalbond rond te krijgen. Armor

Holdings deed verdachte betalingen aan agenten. Indien een vermoeden van omkoping niet omstotelijk weerlegd kan worden, dan voeren de

Amerikaanse autoriteiten ook wel aan dat de boekhouding
blijkbaar niet

volledig accuraat is en het systeem van interne beheersmaatregelen blijkbaar onvoldoende is. Voor bedrijven die aan een Amerikaanse beurs genoteerd staan is dat op zich al voldoende om vervolgd te kunnen worden. De Nederlandse toezichthouders interpreteren de 'beheerste en integere bedrijfsvoering' uit de Wft in toenemende mate op een vergelijkbare manier.

Maar hoe voer je nu due diligence uit op derde partijen? En wat kun je nog meer doen om corruptie te voorkomen? Meer hierover in de volgende DCO's.

Geert Vermeulen is directeur van het Nederlands Compliance Instituut. Voor vragen is Geert te bereiken op vermeulen@compliance-instituut.nl of 088 - 99 88 100.